

Vegetation och fåglar i Barkarövi- ken

Thomas Pettersson

I Mälarens västligaste del, just där Hedströmmen bryter genom Köpingsåsen till Galten, ligger Barkarövikens, en av de finaste fågelvikarna i Västmanland. Hoten mot vikens värden är flera. Helt nyligen har en muddring, i syfte att öka högvattenföringen i Hedströmmen, aktualiserats. Dessutom finns anspråk att bygga ut den näraliggande småbåtshamnen på delar av vikens bestånd.

Inledning

På uppdrag av länsstyrelsen i Västmanlands län utfördes 1986 dels en översiktlig kartering av Barkarövikens vegetation, dels en sammanställning och sammanfattning av tillgängliga uppgifter rörande området häckande fågelfauna.

Vegetationskarteringen utfördes med flygfotografier som underlag, närmare bestämt normalhöjdsbilder i svartvitt (fotograferingsdatum: 1984-07-07) och i infraröd färg (fotograferingsdatum: 1983-06-18), samt snedbilder i diapositiv normal färgfilm (fotograferingstid: 1986-05-15).

Sammanställningen över områdets

häckfågelfauna grundar sig i första hand på intervjuer med personer, som har kännedom om denna, och i andra hand på genomgång av tillgängliga publikationer.

Allmänt

Barkarövikens är belägen i den västligaste delen av Mälaren, just där Hedströmmen mynnar. Viken avgränsas nästan helt mot Galten genom Malmön och Jägaråsen, som på var sin sida om utloppet till Galten ger namn åt delar av Köpingsåsen.

Området, där själva viken ligger, är uppbyggt av postglacial finlera, och i

nordost även svämsediment. Hela viken är utvallad för jordbruksändamål och omges därför till största delen av åker.

Barkarövikens delas av Köpings och Kungsörs kommuner, och upptar en sammanlagd yta om ca. 92 ha.

Vegetation

Vegetationens zoner och sammansättning är för grunda mälarvikartypisk. Närmast den invallade åkermarken finns en frisk-våtäng, som domineras av grenrör. Ängen avlöses sedan på flera håll, innan bladvassen tar vid, av ett blötare kärr med inslag av högstarrer. Bladvassen bildar sedan en bred och mer eller mindre sammanhängande zon runt viken. Utanför vassen finns bitvis smala fält av kaveldun och säv. På djupare vatten karaktäriseras vegetationen av de typiskt runda sävruddarna och flytbladsvegetationen emellan dem.

Äng (12 ha)

Det som på vegetationskartan, fig. 1, markerats som äng, domineras oftast av grenrör *Calamagrostis canescens*. På smärre ytor finns även t. ex. rörfilen *Phalaris arundinacea*. Ingen av ängsytorna hävdas f.n. och dessa är därför stadda i stark igenväxning och tuvbild-

Barkarövikens från söder den 15 maj 1986. Foto: ARKAIR. Bilden godkänd för spridning av Försvarsstabens 86-06-13.

ning. Även viden och knäckepil *Salix* spp. har börjat etablera sig på dessa områden och i synnerhet längst i nordväst, samt längs den södra kanten. Grenrörsängens avgränsning mot andra vegetationszoner är ofta skarp.

Kärr (8 ha)

Detta begrepp är mycket vitt och omfattar i stort sett det som är blötare än ängen, men som inte domineras av bladvass *Phragmites australis* eller grenrör. I sydost, närmast Jägaråsen, dominerar t. ex. kräklöver *Potentilla palustris* söderut medan vasstarr *Carex acuta* m. m. tar över norrut. Kärrområdet i den västra delen domineras visserligen av bladvass, men inslaget av bl. a. vasstarr är stort. Området söder om Hedströmmens utlopp i viken utgörs av en oskarp övergång från en grenrörs-/rörflynsäng till ett kärr med inslag av dessa båda gräs, samt starrer, sjöfråken *Equisetum fluviatile*, kaveldun *Typha* spp. m.m. Kärret mellan Hedströmmen och Malmön är mycket heterogent med insprängda klarvattenytor, utskjutande vassuddar m.m. Här dominerar vasstarr med inslag av bl.a. vattenklöver *Menyanthes trifoliata*.

Bladvass (39 ha)

Bladvassen utbreder sig i ett nära nog sammanhängande bälte runt viken. I de områden, som på vegetationskartan markerats som bladvass, dominerar denna art nästan helt och vassen är där

ken i Västmanlands län endast av Askö-
viken, Tämmanen, Norsa, Fläcksjön och
Fredshammarsviken.

Antalet regelbundna, våtmarksberoende
häckfågelarter i Barkarövikens under
1980-talet uppgår till 29. I denna siffra
har även inkluderats fiskgjuse och lärk-
falk, som visserligen inte häckar i själva
området, men väl i närheten och regel-
bundet besöker detta för födosök.

Ofta gäller för områden av denna typ, att
kvantitativa uppgifter om häckfågelfau-
nan är bristfälliga. I Barkarövikens fall
gäller detta de flesta arter.

Nedan görs en artvis genomgång av de
arter, där kommentarer är motiverade
och där information finns.

Skäggdopping *Podiceps cristatus*.

Under 1960-talet fanns 60-80 par,
men arten har sedan dess minskat;
1982 fanns ca. 25 par och året därpå
ca. 20 par. Möjligen finns en kopp-
ling till skrattnåsens etablering i vi-
ken omkring 1970, men orsaken är
annars okänd, liksom häckningsbe-
ståndets storlek de senaste åren.

Rördrom *Botaurus stellaris*. Enstaka

tutande hanar har hörts årligen på
1980-talet och häckar troligen. År
1984 kunde t. ex. parningslekar iakt-
tas från fågeltornet i viken. Annars
tycks de tutande hanarna oftast höras
från området norr om Hedströmmen.

Knölsvan *Cygnus olor*. Har häckat
varje år och kullar om 3-5 ungar har
setts årligen.

Brun kärrhök *Circus aeruginosus*. Har
häckat årligen under 1980-talet och
ungfåglar har observerats de flesta år.

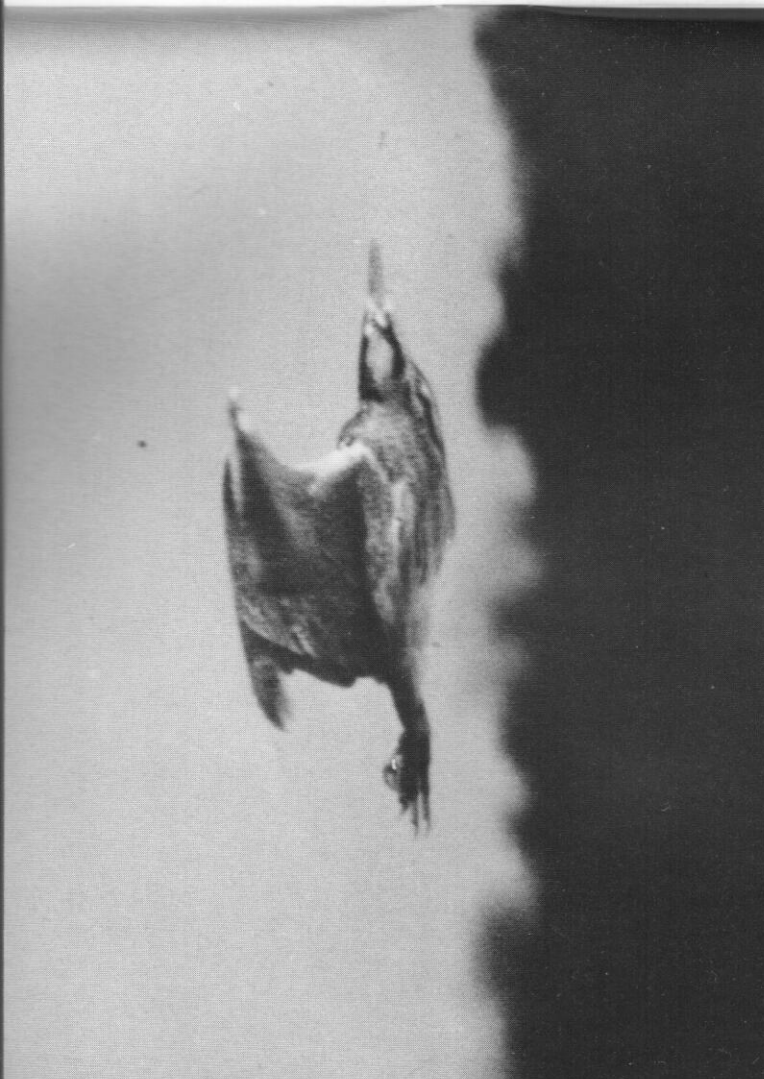
Fiskgjuse *Pandion haliaetus*. Upp till
fyra adulta fåglar har regelbundet
fiskat i viken under 1980-talet. När-
mast häckar arten ca. 4 km från områ-
det, vilket dock inte är anmärknings-
värt långt.

Lärkfalk *Falco subbuteo*. Har häckat
vid upprepade tillfällen i närheten av
viken och är sannolikt beroende av
denna för födosök.

Rörhöna *Gallinula chloropus*. Obser-
verad årligen i april-maj och häck-
ning är sannolik.

Skrattnås *Larus ridibundus*. En koloni
etablerade sig omkring 1970 och
denna uppgår f.n. till 300-500 par.

Övriga häckande arter (i systematisk
ordning): kricka *Anas crecca*, gräsand
A. platyrhynchos, åtta *A. querquedula*,
skedand *A. clypeata*, brunand *Aythya*
ferina, knipa *Bucephala clangula*,
vattenrall *Rallus aquaticus*, sothöna
Fulica atra, enkelbeckasin *Gallinago*
gallinago, fiskmås *Larus canus*,
ängsppiärka *Anthus pratensis*, gulärla
Motacilla flava, sädesärla *M. alba*,
buskqvätta *Saxicola rubetra*, gräs-
hoppssångare *Locustella naevia*,
såvsångare *Acrocephalus schoenoba-*
nus, rörsångare *A. scirpaceus*,
törnsångare *Sylvia communis*, törnskata
Lanius collurio, rosenfink *Carpodacus*
erythrinus och sävsparv *Emberiza*

Rördrom. Foto: Bo Söderberg.

mycket tät. Dessutom utgör bladvass ett
dominerande inslag i delar av de områ-
den som markerats som kärr. När vassen
på sommaren är uppväxt synes därför
bladvassbältet vara avsevärt mer omfat-
tande än vad kartan återspeglar.

Mosaik (19 ha)

Denna zon kunde tyvärr inte karteras
noggrannare p.g.a. otillräckligt under-
lag, d.v.s. flygfotograferingen var ut-
förd något för tidigt på året för detta.
Området utgörs av en mosaik av kavel-
dunsfält, ruggar av sjösäv *Schoenoplec-*
tus lacustris, klarvattenytor, samt vat-
tenytor med flytbladsvegetation, främst

gul näckros *Nuphar lutea*. Den sist-
nämnda när dessutom ännu längre ut på
djupare vatten.

Häckande fåglar

Eftersom området inte erbjuder några
utpräglad terrestra miljöer är det knap-
past förvånande att nästan samtliga de
fågelarter, som konstaterats häcka, är
våtmarksberoende. Kumlin (1973) re-
doisvar 24 häckande arter, som anses
beroende av viken. Vilka dessa var,
förutom rördrom och brun kärrhök,
framgår dock ej. Däremot framhålls att
antalet arter var imponerande högt och i
redovisningen överträffas Barkarövi-

schoeniclus.

Slutsatser

Barkarövikens häckfågelfauna är, regionalt sett, troligen av stor betydelse, åtminstone med ett enbart kvalitativt betraktelsesätt, se tabell 4. Detta är i för- och avseende fall nödvändigt, då någon kvantitativ inventering av de häckande fåglarterna inte har utförts.

Av de klassificerade biotoperna i området har bladvassbältet och den utanför liggande mosaikartade vegetationen, de ojämförligt högsta skyddsvärdena, särskilt internationellt sett, se tabell 1-3. Det skall dock starkt betonas, att detta gäller den häckande fågelfaunan, att ingen hänsyn har tagits till i vilken mån arterna förekommer, samt att detta gäller för nuvarande förhållanden. Exempelvis kan man tänka sig att förhållandena troligen skulle ändras avsevärt om ängarna hävdades, då sådana biotoper är mycket sällsyntare än vassområden, åtminstone regionalt.

För att på ett tillfredsställande sätt bedöma områdets ornitologiska kvaliteter, måste ytterligare data insamlas. Mest angeläget är en kvantitativ häckfågelinventering, som kunde omfatta alla arter utom de allra vanligaste. Dessutom bör områdets funktion som rastlokal utredas närmare; vilka arter rastar, hur många individer av resp. art rastar, när på året och var i viken de rastar. Slutligen bör en bedömning göras huruvida området bär på potentiella möjligheter att förhöja

sitt fågelskyddsvärde, t. ex. genom restaureringsåtgärder på ängsmarkerna. En sådan bedömning förutsätter bl. a. en noggrann avvägning av området. Därefter kan en adekvat bedömning göras av Barkarövikens betydelse ur fågel- och skyddssynpunkt lokalt, regionalt, nationellt och internationellt, både vad gäller rådande förhållanden och områdets utvecklingsmöjligheter.

Tack

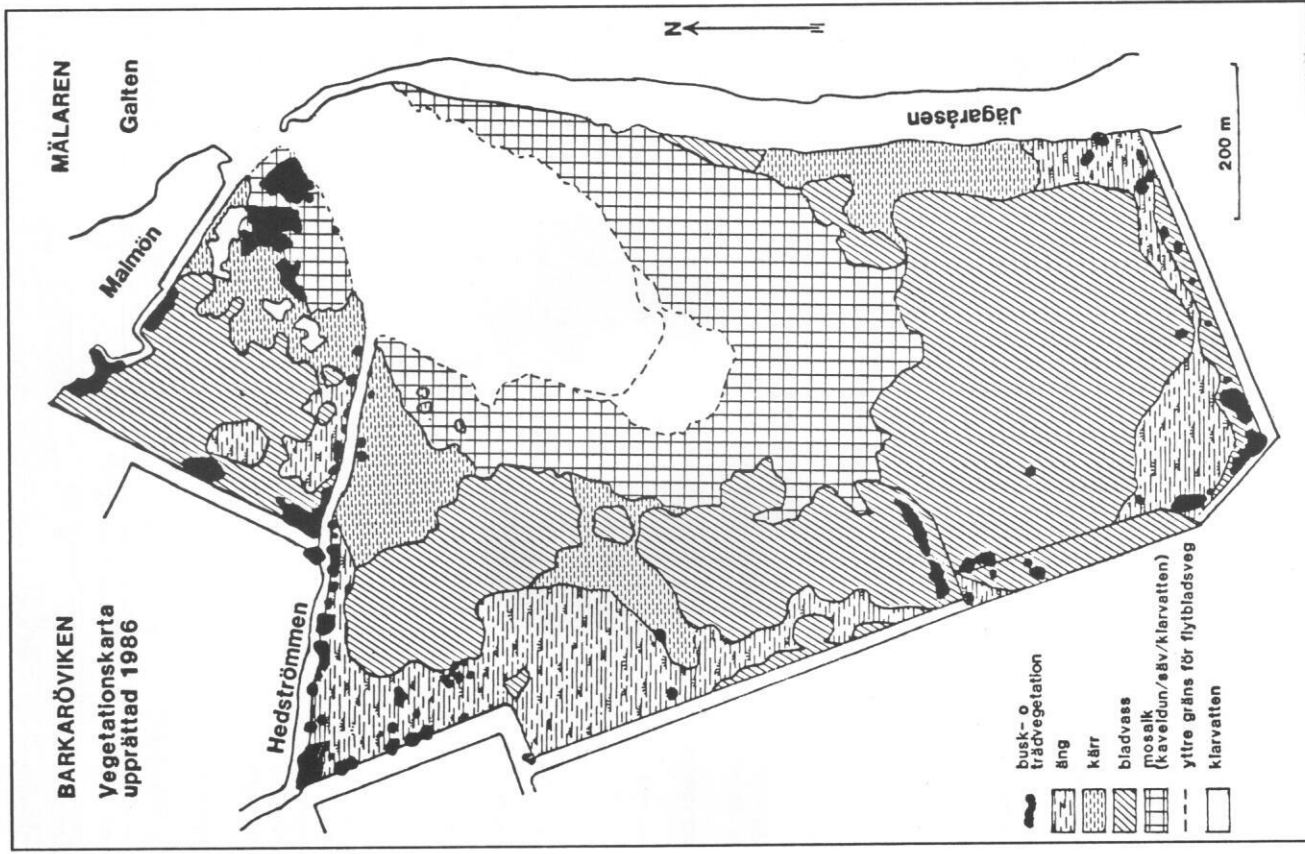
Uppgifter om den häckande fågelfaunan har lämnats av Arne Eklöv, Göran Nilsson, Göran Pettersson och Börje Wennerström. Göran Nilsson och Göran Pettersson har hjälpt mig även på annat sätt, liksom Sören Larsson. Samtliga tackas för oumbärlig hjälp.

Litteratur

Kumlin, B. 1973. *Fågelsjöar i Västmanlands län*. Meddelande 1/1973. Naturvårdsenheten. Länsstyrelsen i Västmanlands län.

Thomas Pettersson, Härnevigatan 3 A, 723 41 Västerås

Figur 1. Vegetationskarta över Barkarövikens, upprättad 1986.

Tabell 1. De häckande fågelarternas biotoppreferenser i Barkarövik enligt allmän kunskap. I markerar huvudbiotop och * "andrahandsbiotoper".

Art	Äng	Kärr	Vass	Mosaik	Klarvatten
Skäggdopping			*	I	*
rördrom			I	*	
knölsvan			I		
kricka		I		*	
gräsand		I		*	
årta		I		*	
skedand		I		*	
brunand			*	I	*
knipa				I	*
brun kärrhöök			I		
fiskgjuse				*	*
lärfalk		*		*	
vattenrall		*	I	*	
rörhöna		I	*	*	
sothöna			*	I	
enkelbeckasin		I			
skrattnås			*	I	
fiskmå				*	I
ängspiplärka	I				
gulärta	I				
sädesärta	I				
buskskvätta	I				
gräshoppångare	I				
sävsångare		I	*		
rörsångare			I		
törnsångare	I				
törnskata	I				
rosenfink	I				
sävparv	I	*	*		

Tabell 2. De häckande fågelarternas skyddsvärde, sett ur olika perspektiv, och där arterna getts poäng som är omvänt proportionella mot artens beståndsstorlek i det aktuella referensområdet.

Art	Västpalearktis	Norden	Sverige	U-län
Skäggdopping	0	0	0	0
rördrom	1	3	3	3
knölsvan	0	1	1	1
kricka	0	0	0	0
gräsand	0	0	0	0
årta	0	1	3	3
skedand	0	0	1	2
brunand	0	0	1	2
knipa	0	0	0	0
brun kärrhöök	1	2	3	3
fiskgjuse	1	1	2	2
lärfalk	0	1	2	2
vattenrall	0	0	0	1
rörhöna	0	1	1	2
sothöna	0	0	0	0
enkelbeckasin	0	0	0	0
skrattnås	0	0	0	0
fiskmå	0	0	0	0
ängspiplärka	0	0	0	0
gulärta	0	0	0	0
sädesärta	0	0	0	0
buskskvätta	0	0	0	0
gräshoppångare	0	1	1	1
sävsångare	0	0	0	0
rörsångare	0	0	0	0
törnsångare	0	0	0	0
törnskata	0	0	0	0
rosenfink	0	0	1	1
sävparv	0	0	0	0
Skyddsvärde totalt	3	11	19	23

PETTERSSON: *Vegetation och fåglar i Barkarövik*

Tabell 3. De olika vegetationszonernas relativa skyddsvärde ur häckfågelsynpunkt utgående från tabell 1 och 2.

Biotop	Västpalearktis	Norden	Sverige	U-län
Äng	0	5	5	4
Kärr	0	14	19	21
Vass	40	38	30	29
Mosaik	40	38	38	38
Klarvatten	20	5	8	8
Summa	100	100	100	100

Tabell 4. Den häckande fågelfaunans kvalitativa skyddsvärde i Barkarövik jämfört med liknande lokaler i Mälaren och sett ur olika perspektiv.

Lokal	Västpalearktis	Norden	Sverige	U-län
Barkarövik	3	11	19	23
Asköviken	3	16	25	31
Ängsöarkipelagen	3	12	19	25